

ВЕРА С. ЂЕВРИЗ НИШИЋ*
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет
Катедра за србистику

ЕКСПРЕСИВНОСТ РЕЧЕНИЧНИХ СТРУКТУРА У ПРОЗИ ЗА ДЈЕЦУ БРАНКА ЂОПИЋА

Захваљујући специфичном језику и начину структурисања приче, Ђопићеве књижевни текстови представљају неисцрпив медиј за разне врсте лингвостилистичких анализа. У овом раду бавићемо се анализом доминантних синтаксичко-стилистичких поступака на којима се гради експресија у Ђопићевим приповједним и романескним остварењима за дјецу. Фокусираћемо се на тзв. синтаксичке фигуре конструкције, гдје се у први план ставља устројство синтагме или реченице. Синтаксичке фигуре засноване на операцијама понављања, премјештања, додавања или одузимања посједују изражену експресивност и чине језички израз одређеног писца стилогеним, зато што се њиховом употребом одступа од уобичајеног комбиновања синтаксичких јединица. Корпус на коме проводимо анализу чине роман „Доживљаји мачка Тоше” (1954) и приповијетке из збирке „Башта слезове боје” (1970).

Кључне ријечи: експресивност, кумулација, синатроизам, градација, хумор.

Уводне напомене

Бранко Ђопић се већ за живота уврстио међу српске књижевне класике двадесетог вијека, и већ давно је оцијењена и његова несвакидашња заслуга у изграђивању српског језика (в. Данојлић 1976; Радовић 2008). Ђопићев језик, урођен у народну традицију, вјеран је одраз народне фразеологије, лексике и синтаксе. Бранко Ђопић припада генерацији стваралаца која је унаприједила и књижевност за дјецу, а оно што карактерише његов стваралачки поступак у грађењу слике дјетињства јесте чврста спрега с најранијим утисцима живота, који су обликовани као бајка, тј. измаштана земља радости и задовољства (в. Башчаревић 2016: 108). Истинска врлина књиге за дјецу, пише Душан Радовић, лежи у њеној једноставности, ведрини и љепоти. Прићи дјетету спонтано и неусиљено те га притом „зачарати” неком ведром и духовитом причом, не може свако. У групи писаца којима је то успијевало свакако је Бранко

* vera.cevriz.nisic@ffuis.edu.ba

Ћопић, који, према ријечима Милована Данојлића (1976: 103), „спада у оне писце који су све научили у детињству и у завичају, којима је дечји поглед на свет основна снага дара, сам тај дар”. Прави писац, пише даље Данојлић, „не ласка и не подилази детету, не поставља му ореол око главе, не окива га својим опредељењима, већ га усмерава ка лепоти” (Данојлић 1976: 103). А ако бисмо тражили најкарактеристичнију црту Ћопићевог књижевног дјела у цјелини, нашли бисмо је, како је то примијетио Драган Јеремић (1974: 330), у лирском хумору. Ћопићев хумор пун је љубави за оне са којима се шали. У његовом хумору „има толико саосећања и разнежености као у смеху кроз сузе (...)”. У тим речима има „шеретлука и наивности, а и једно и друго су изазивачи смеха код читалаца” (Idrizović 1981: 71).

Џицерон је у дјелу *О говорнику* први класификовао хумор с лингвистичког аспекта, гдје разликује двије врсте хумора: хумор у ријечи („de dicto”) и хумор у ствари („de re”) (Attardo 1994: 27). Исту су подјелу задржале и савремене класификације хумора у којима се хумор у ријечи, тј. хумор који ствара језик, назива још и вербалним хумором. У хумору који ствара језик сви су хумористички поступци истовремено и стилистички јер смијешан је прије свега језички поступак. Управо једна од техника којом Ћопић гради свој хумор тиче се и поступака експресивне синтаксе. Као једна од најважнијих стилистичких категорија, експресивност „на језичком плану обухвата формалне, семантичке, функционалне и категоријалне јединице у њиховим хомогеним и хетерогеним односима, а које одражавају и изражавају свјестан субјективни, емоционални и/или естетизирани однос [...] аутора према [...] сабесједнику или [...] предмету садржаја поруке” (Тошовић 2004: 25).

Експресивност се постиже језичким средствима којима се исказује умиљат однос, шала, иронија, неодобравање, и сл., а што је изазвано одређеном емоцијом (в. Ахманова 2010: 507). Експресивност, такође, у потпуности укључује изражајност чији је главни носилац стилска фигура. Синтаксичка фигура као онеобичајена форма „увијек је стилистички изражајније средство од уобичајене (општејезичке) форме на чијој основи је примјеном одређених језичко-стилских поступака и настала” (Ковачевић 1996: 148). Под синтаксичке фигуре, подсјећамо, потпадају све фигуре код којих се онеобичајава или само израз, или само садржај, или и израз и садржај синтагме или реченице као нужних јединица оформљења” (в. Ковачевић 1998: 28).

У фокусу наше језичко-стилске анализе наћи ће се синтаксичке фигуре настале поступком понављања синтаксички истоврсних јединица. Стилска маркираност заснована на понављању синтаксички истоврсних дијелова истакнута је још у античкој реторици издвајањем фигуре кумулације, чија је фигуративност темељена на низању више појмова

сличног или блиског значења (в. Речник КТ 1985: 11), односно на употреби „више сличних израза да се представи једна мисао” (Simeon 1969: 727). Фигуре понављања „дају говору нове интонационе, а тиме и семантичке нијансе, оне су једно од неопходних средстава у пишећу раду на језику” (Тимофејев 1950: 244). Ђопић у свом прозном стваралаштву за дјецу показује склоност према нагомилавању синтаксички истоврсних ријечи. Поступак нагомилавања погодан је прије свега за дескрипцију јер писцу омогућава да комплексност карактеристика описаног сажме (в. Ђевриз-Нишић 2014), а сугестивност кумулације, као што ће то овдје и показати, може постати посебно изражена и у контекстима у којима се остварују комични ефекти.

Грађу на којој испитујемо стилематичност и стилогеност синтаксичких фигура насталих понављањем синтаксички истородних дијелова чине Ђопићева романескна и приповједна остварења *Доживљаји мачка Тоше* (1954) и *Башића слезове боје* (1970). У цјелокупном Ђопићевом стваралаштву, да подсјетимо, приповијетка доминира као жанр¹ (в. Тошовић 2013: 14), а *Башића слезове боје*, како се слажу многи, била је и остала „најуспјелија његова књига, тачније речено – његов аутентични стваралачки документ” (в. Башчаревић 2016: 113).

Кумулација

Кумулација као граматичко-стилистичка категорија остварује се на нивоу реченице и убраја међу најраширеније стилске поступке. Кумулација као гомилање језичких јединица које се односе на „исту ствар” (уп. Kvintilijan 1985: 253), у класичном реторичком одређењу једино је сматрана фигуративном и спада у ред семантичко-синтаксичких фигура. Уз синтаксичку редупликацију, као нужан критеријум, за кумулацију је неопходан критеријум „специфично семантичко редуплицирање” (Ковачевић 2000: 151). Уз тај нужан услов, за издвајање кумулације долази и једначитост референата² свих нагомиланих чланова. Тако остварене кумулације на структурном плану одликују координираност и хомофункционалност, а на семантичкој равни координиране јединице успостављају семантички суоднос: подударност у референтима или референтну синонимију (в. Ковачевић 2001: 151). Кумулативне форме

¹ Бранко Тошовић (2013: 14) утврдио је, истражујући Ђопићеву обимну стваралачку продукцију, да је приповијетка доминантан жанр (приближно 450 приповједака). На другом је мјесту поезија – приближно 300 пјесама, а потом романи који чине, с обзиром на укупан број страна, трећину Ђопићевих сабраних дјела.

² Под референтом се подразумијева „релација између лексеме и конкретнoг предмета на који се она односи” (Драгићевић 2010: 59).

с редупликацијом семантички сродних синтаксема код Ђопића се реализују и у оквиру синтагматских и у оквиру реченичних конструкција. Нпр.:

(а) синтагматски низ:

(1) Ехе, мој Тошо, ти на своме врату имаш *штолико шешких краћа, крујних лојовлука, трдних подвала и масних превара* да то једва може стати у једна добра кола. (Ђопић 2009: 8); Чича Тришо врати се у ону крчму *невесео, несрећан, жалостан, шужан, јадан, чемеран, објешена носа, смркнућа чела* и празних шака (Ђопић 2009: 12);

(б) реченични низ:

(2) Сељак је толико *лисичио, сладио и пренемајао се* да збуњеном интенданту тек наврх брдске косе коначно постаде јасно да умјесто краве води са собом голему доброћудну момчину (Ћорић 1990: 29).

У претходним примјерима кумулативне конструкције одликују се многочланим координираним низом. Кумулативни низ у датим примјерима остварен је семантичком редупликацијом именских, придјевских и глаголских лексема у различитим синтаксичким функцијама или позицијама. Свака од редуплицираних синтаксема подударна је с другом у једном дијелу свог значења, па њихов суоднос у овом случају почива на „дјелимичној” или „непотпуној семантичкој супституцији” (Ковачевић 2000: 152; Ковачевић 2003: 253). Због присуства диференцијалних семантичких компоненти кумулација овдје почива не само на понављању него и на допуњавању. Понављања заснована на умножавању позиције предикатског апозитива у примјеру Чича Тришо врати се у ону крчму *невесео, несрећан, жалостан, шужан, јадан, чемеран, објешена носа, смркнућа чела...* служе као стварне карактеристике појма, како би се што увјерљивије портретисао и нагласио лик. Нагомилане адјективне синтаксема обједињене архисемом „потиштен” образују узајамнозависан скуп, а захваљујући семантичкој разлици, као најдоминантнија по квалитету издваја се фразеолошка компонента *објешена носа*³. Тако се дате семантичке јединице синтетизују у упечатљиву слику, у којој се понављањем истовјетних семантичких компоненти наглашава и нагомилавање афекта.

Кумулација с умножавањем семантички сродних глагола као у примјеру (2), Сељак је толико *лисичио, сладио и пренемајао се (...)*, остварује се у оквиру везничке реченичне конструкције. Као и у претходном случају, кумулација овдје почива на својеврсној „семантичкој адјункцији”, зато што сваки нови члан понавља архисемску и додаје диференцијалну

³ Овдје је искориштен фразеологизам <објесити (спустити, покуњити) нос <до пода>, у значењу „снуждити се, покуњити се” (в. Оташевић 2012: 340).

семантичку компоненту (Ковачевић 2000: 153). У датом примјеру архисемску обједињеност успостављају емоционално-експресивно обиљежени глаголи. Семантички обједињавајућу доминанту низа чини глагол *лисициши*, носећи основно стилско оптерећење у сликању индивидуалног карактера лика због своје специфичне семантичке компоненте „лукаво”. Остали чланови кумулативног низа уносе диференцијалне семе квалитета, и то семантем „пријатно” (*сладиши*) и „пренаглашено” (*йренемаиши се*), чија је улога да модификују значење и стилски набој првог члана, тј. доминанте низа. Довођењем у координацију архисемски повезаних глагола, развија се однос њихове усклађености, што омогућује стварање експресивне слике и узрокује хумористични учинак кумулације.

Као ефектно средство у функцији остваривање комичних ефеката код Ђојића се реализује и синатроизам⁴ или синатроистички тип нагомилавања, карактеристичан за „полиперспективну стратегију приказивања теме” (Бајић 2011). Такав приступ у приказивању теме претпоставља емфатичко истицање и наглашавање реченог. Нпр.:

(3) Ту се продаје лањски снијеџ, вук у јајњећој кожи, седла за краве, коњски нокши, рофови умјесто свијећа, бурад без дна и слична чуда (Ђојић 2009: 17).

(4) Миш пророк снажно загризе у канап, и чим веза попусти, ма-чак Тошо заборави на слободу и баци се на сланину као ...

...као вук на јајње, као во на куџус, као лав на мајарца, као Турчин на Беч, као скакавци на Банаш (Ђојић 2009: 33).

Синатроистичко гомилање у наведеном примјеру (3) условљава да кумулативни низ у цјелини бива продужено перципиран све док се међу различитим семантичким садржајима не спозна њихов обједињујући елемент, тј. смисао. Експресивност нагомилавања овдје је додатно појачана уланчавањем фразеолошких израза, као изразито стилски обиљежених јединица. Мада су уланчане фразеолошке компоненте – *лањски снијеџ*⁵, *вук у јајњећој кожи*⁶, *седла за краве*⁷, *коњски нокши*⁸, *рофови умје-*

⁴ Синатроизам се често употребљавао као синоним за кумулацију, али се од ње разликује по томе што значи гомилање више ствари (разних), док је кумулација умножавање једне те исте ствари (Kvintilijan 1985: 257; Simeon 1969: 372).

⁵ Овдје је искориштен фразеологизам <марити [за некога, за нешто] као (колико) за лањски снег> уопште не марити за некога, за нешто; не бринуту за некога, за нешто” (Оташевић 2012: 517).

⁶ Фразеологизма <вук у јајњећој кожи> потиче из Библије и употребљава се у значењу „лажна, уљепшана слика суровог карактера”.

⁷ Познат је фразеологизам зоонимског поријекла <пристаје коме што као крави седло>.

⁸ Израз „за коњски нокат” представља ироничну оцјену мјере, при чему је удаљеност која је тобоже мала, у значењу само толико, заправо велика.

*што свијећа*⁹, *бурад без дна*¹⁰ – употрејебљене и као контекстуални синоними (обједињени архисемом 'несвакидашње' или 'чудесно'), ипак је ријеч о синатроизму јер свака од њих представља самосталан, посебан појам коме одговара и посебна представа. Као што је познато, Ђопићева проза за дјецу одликује се разноликом лексичко-фразеолошком грађом, а у говору његових јунака огледају се поднебље, његове етичке и етничке особине, фолклор и сл. Иако схватања о примјерености фразеологизама у књижевности за дјецу показују опречност (в. Веселиновић 2022: 188), Ђопић је у том благу умио да пронађе смисао и мјеру, бирајући језик који је примјерен за децу (Stakić, Šator 2015: 81). Тако су у датом синатроистичку низу уланчани фразеологизми структурно-семантички модификовани (Fink 1997: 128), па истовремено долази до буквализације, тј. до употребе само у њиховом дословном значењу (в. Селиверстова 1996). Та Ђопићева игра с фразеологијом овдје онеобичава набрајање, па оно задобија хумористичку актуелизацију прилагођену причи за дјецу, тј. насмјава и својом количином и својим нескладом.

Синтагматски низ у наведеном примјеру (4), гдје се умножавају разноденотативне¹¹ поредбене јединице, има усложненију структуру, па се реализује као вишеструко стилематична форма. Његова полистилематична структура одликује се најприје структурном подударношћу у врсти и распореду кумулираних јединица. Та структурна подударност додатно је појачана асиндетом и градирањем поредбених чланова са позитивном субјективном маркираношћу. Уз то, поредбени чланови распоређени су тако да су на почетку низа обиљежени хомолексичким понављањем поредбене ријечце *као*, а што условљава и убрзање ритма и узлазну интонацију. Будући да су нагомилавањем истоврсних поредбених јединица главном актеру, Мачку Тоши, придодата својства које он објективно нема, кумулативна конструкција у цјелини остварује се као врло експресивна због интерференције са хиперболом¹². Другим ријечима, нагомилавањем и истовремено преувеличавањем у изношењу емоционално-експресивно обиљежених елемената, створена је живописна хиперболизована слика у хумористичном тону која показује халапли-

⁹ Ријеч је о модификованом фразеологизму <рог за свијећу> у значењу „преварити / варати, обманути / обмањивати некога, подвалити некоме” (в. Оташевић 2012: 480).

¹⁰ Израз <буре без дна> има значење „оно што захтева стално, бескрајно улагање, непрекидно трошење новца” (в. Оташевић 2012: 46).

¹¹ Као и у претходном примјеру (3), појмовни садржаји с којима су повезане нагомилане јединице у кумулативном низу, неистоветни су, тј. представљају различита појмовна поља.

¹² Хипербола је својеврстан начин поредбе. То је фигура преувеличавања „ради наглашавања одређеног емоционалног става према предметима, појавама или радњама” (Solar 1980: 73).

вост главног јунака. Осим тога, кумулацију у датом примјеру онеобичава и прекидање низа интерпункцијским знаком (...), тј. формално обиљеженим трима тачкама. То неексплицирање почетног поредбеног члана повећава информативну вриједност низа и указује на то да га прималац мора покушати сам реконструисати. А сама испрекиданост низа уноси у дескрипцију промјену ритма и драматичност, док нагомилавање води згуснутости.

Кумулација и градација

Кумулација и градација блиске су фигуре, што се огледа и у чињеници да су још код Квинтилијана посматране као подврсте истог стилског поступка, амплификације (v. Katnić-Bakaršić 2001). Градационе кумулације које одликује постојање једне архисеме и квантитативно увећање или умањивање сема у наредним члановима низа, често се јављају у књижевноумјетничким текстовима и служе као емоционална категорија за изражавање различитог степена афективног значења. Код Ђопића пажњу привлаче кумулације код којих семантички суоднос успостављају глаголске лексеме. Нпр.:

(5) *Сијевај, бјежи, хиџај*, коњ скаче на миша!!! (Ђопић 2009: 36)

(6) *Насџрадао сам, надрљао сам, обрао сам босџан, оде ми кожа на шиљак!* (Ђопић 2009: 22)

(7) Њено су ми сјеме посијали у срце још у дјетињству и оно без престанка *ниче, цвјета и обнавља се*. (Ћорић 1990: 14)

(8) Читав се градић *закључа, замандали, заџвори, закова, навуче* на врата ормане, кревете, столове, столице, пећи, перјане јастуке, старе капе и поломљене чачкалице. (Ђопић 2009: 18).

(9) Вријеме се *шуња, пролази и лети* (Ђопић 2009: 40).

У свим наведеним кумулативним низовима (5–9) распоред хомофункционалних предикатских компоненти семантички је условљен. У првом наведеном примјеру – *Сијевај, бјежи, хиџај*..., координирани императиви означавају временски паралелизам, тј. истовременост радњи и показују морфолошку истоврсност. Градациони низ антиклимактичног типа овдје чине три глаголске лексеме чија је архисема „кретање”, при чему се у свакој наредној умањује интензитет и брзина радње¹³. Наредни примјер показује низање четирију синонима интензитета и експресивности, гдје је први глагол – *насџрадаџи*, уједно и основни глагол у низу: преостале три глаголске компоненте то значење усложњавају сема-

¹³ У својој семској структури глагол „сијевати” има компоненте „јак”, „брзо”, или „нагло” (уп. РСЈ 2011: 1184).

ма интензитета и експресивности. Ова експресивност појачана је уланчавањем фразеологизама, па је основно значење глагола *наштрадајши* осложнено додатним семама: <обрати (зелен) бостан> = *пројасиши*; <брати (набрати) кожу на шиљак> = *биши сиреман на башиине, казну, ірдњу* (в. Оташевић 2012: 38, 247). Чињеница да се ради о фразеологизмима чини кумулативни низ још експресивнијим, што је сасвим неочекивано и ефектно. Низањем глаголских лексема у синтаксичкој позицији предиката у датим реченицама води ка отежавању њихове предикатске основе. Захваљујући њиховом невезничком уланчавању, неизбјежно се појављује „семантичка напрегнутост”, која постаје још сложенија у корелацији семантичких диференцијатора. Тако оствареном кумулацијом одсликава се конкретна ситуација, а њен хумористични ефекат проистиче из супротности структурне отворености и значењске затворености низа, јер закључни карактер посљедњег уланчаног члана (*оде ми кожа на шиљак*) истовремено сентенциозно потцртава реченичну конструкцију у цјелини. Суштина градационог односа нагомиланих глаголских компоненти у примјеру (7) – Њено су ми сјеме посијали у срце још у дјетињству и оно без престанка *ниче, цвјета* и *обнавља се* – огледа се у сукцесивном слиједу чланова низа, чиме се образује циклус у којем сваки наредни елемент доводи до интензификације основног смисла. Градација глаголских елемената у примјеру (8) одликује се ниском предвидљивошћу изгледа низа, и, с тим у вези, већим ефектом неочекиваности јер се основни глагол „затворити се” јавља у средишту низа. Такав кумулативни низ илуструје „субјективно-логичку градацију”¹⁴ (Katnić-Bakaršić 1996). Појачаној изражајности дате кумулације доприноси и хомојарктонско, тј. гласовно подударане почетних слогова глаголских синтаксема у градационом низу, као и уланчавање експресивно обиљеженог регионализма „замандалити”¹⁵.

Закључне напомене

Анализа експресивне вриједности реченичних структура у прози за дјецу Бранка Ђопића показала је да различите врсте понављања синтаксички истоврсних ријечи представљају стилску константу на којима писац често гради своје описе и хумор. Доминантне форме фигуративног нагомилавања чине семантичко-фигуративне кумулације настале на умножавању једне те исте ствари. Кумулације тог типа на структур-

¹⁴ Код субјективно-логичког типа градације „појмови су поредани искључиво на основу говорниковог избора”, тј. „његовог индивидуалног става” (Katnić-Bakaršić 1996).

¹⁵ Замандалити, -им свр. намакнути мандал преко врата, затворити мандалом (врата) (уп. РСЈ 2011: 384).

ном плану одликују координираност и хомофункционалност, а на семантичкој равни координиране јединице успостављају подударност у референтима (денотатима). Семантичко-фигуративни тип нагомилавања код Ђојића, како је анализа показала, најчешће се остварује као вишеструко стилематична форма. Тако је нагомилавање синтаксички истоврсних јединица често модификовано структурном подударношћу у врсти и распореду чланова низа, интерференцијом са блиским фигурама (као што је градација) или изостављањем везника.

Градационе кумулације, које одликује постојање једне архисеме и квантитативно увећање или умањивање сема у наредним члановима низа, служе као емоционална категорија за изражавање различитог степена афективног значења. Као експресивно наглашене издвајају се и кумулације код којих је умножавање синтаксичке позиције (функције) праћено поступком преувеличавања или хиперболизације. Такви кумулативни низови обилују појединошћима, а Ђојић се њима служи и да орнаментише свој говор. Као стилогено средство у анализираним текстовима јављају се и синатроистичке кумулације, чија је експресивност појачана уланчавањем фразеолошких израза или израза насталих њиховом структурно-семантичком модификацијом. Нагомилавања тог типа одликују се ефектом неочекиваности, високом информативном вриједношћу низа и онеобичавају кумулацију.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Ахманова, О. С. *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Книжный дом „ЛИБРОКОМ”, 2010.
- Башчаревић, С. „Продужено детињство у Ђојићевом стваралаштву.” У: *Дјетињство, младост и старост у Ђојићевом стваралаштву*. Б. Тошовић (ур.). Грац, Бањалука: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске (2016): 107–121.
- Веселиновић, М. „Фразеологизми у књижевним делима за децу на немачком и српском језику.” У: *Књижевност за децу у науци и настави*. Ј. Спасић (ур.). Јагодина: Факултет Педагошких наука Универзитета у Крагујевцу (2022): 179–191.
- Данојлић, М. *Наивна песма*. Огледи о дечјој књижевности. Београд: Нолит, 1976.
- Драгићевић, Р. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике, 2010.
- Јеремић, М. Д. „За поновно читање Бранка Ђојића.” У: *Делије на Бихаћу*. Б. Ђојић. Београд – Сарајево: Просвета – Свјетлост – Веселин Маслеша (1974): 328–341.
- Ковачевић, М. *Суштинствено и мимојредно у лингвистици*. Подгорица: УНИРЕКС, 1996.
- Ковачевић, М. *Стилске фигуре и књижевни текстови*. Београд: Требник, 1998.

- Ковачевић, М. *Стилистика и граматика стилских фигура*. Крагујевац: Кантакузин, 2000.
- Ковачевић, М. *Граматицке и стилистичке теме*. Бања Лука: Књижевна задруга Бања Лука, 2003.
- Оташевић, Ђ. *Фразеолошки речник српског језика*. Књ. 3. Нови Сад: Прометеј, 2012.
- Радовић, Д. *Баш свајшја*. Сабрани списи. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2008.
- Живковић, Д. (ур.). *Речник књижевних термина*. Београд: Нолит, 1985.
- Николић, М. (ред.). *Речник српског језика*. Измењено и поправљено издање. Нови Сад: Матица српска, 2011.
- Селиверстова, Е. И. „Специфика функционирования ФЕ в тексте и индивидуально-авторские трансформации.” У: *Проблемы фразеологической семантики*. Галина Алексеевна Лилич (ур.). Санкт-Петербург: Издательство С.-Петербургского университета (1996): 137–158.
- Тимофејев, Л. *Теорија књижевности (основе науке о књижевности)*. Београд: Просвета, 1950.
- Ђевриз-Нишић, В. *Стилистичко-синтаксички стајшус кумулираних јединица у савременом српском језику*. Докторска дисертација, одбрањена на Филозофском факултету Пале Универзитета у Источном Сарајеву 31. 1. 2014.

*

- Attardo, S. *Linguistic Theories of Humor*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 1994.
- Bagić, K. „Od figure do kulture – AMPLIFIKACIJA, AKUMULACIJA (Obilje i punina).” *Vijenac*. (Maj 2011). CROSBİ. 27.11. 2023.
- Fink, Ž. „Frazеолошке игре u reklamama ili misli li četkica za zube svojom glavom.” У: *Tekst i diskurs*. М. Андријашевић и L. Zergollern-Miletić (ур.). Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku (1997): 325–330.
- Idrizović, M. (ur.). *Kritičari o Branku Ćopiću*. Sarajevo: Svjetlost, 1981.
- Katnić-Bakaršić, M. *Stilistika*. Sarajevo: Ljiljan, 2001.
- Katnić-Bakaršić, M. *Gradacija* (Od figure do jezičke kategorije). Sarajevo: Međunarodni centar za mir, 1996.
- Kvintilijan, M. F. *Образовање говорника*. Sarajevo: Odabrane strane, Veselin Masleša, 1985.
- Meyer M., Carrilho M., Timmermans B. *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Prevela Vanda Mikšić. Zagreb: Disput, 2008.
- Simeon, R. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I/II*. Zagreb: Matica hrvatska, 1969.
- Solar, M. *Teorija književnosti*. – 5. izdanje. Zagreb: Školska knjiga, 1980.
- Stakić R., Šator B. „(Ne)prevodivost Ćopićeve poredbene frazeologije u djelu Doživljaji Nikolettine Bursača”. *Филолоџ*, 12 (2015): 79–89.
- Tošović, B. „Ekspresivnost.” У: *Stil*, sv. 3 (2004): 25–61.
- Tošović, B. (ur.). *Lirski doživljaj svijeta u Ćopićevim djelima: lirski, humoristički i satirički svijet Branka Ćopića*. Banja Luka – Graz: Narodna i univerzitet-

ska biblioteka Republike Srpske–Institut für Slawistik der Karl-Franzens Universität, 2013.

ИЗВОРИ

Ђојић, Б. *Доживљаји мачка Тоше*. Београд: ЈРЈ, 2009.

*

Ћопић, В. *Bašta sljezove boje*. Sarajevo: Svjetlost, 1990.

Vera S. Čevriz Nišić

EXPRESSIVENESS OF SENTENCE STRUCTURES IN BRANKO ĆOPIĆ'S PROSE FOR CHILDREN

Summary

The analysis of the expressive value of sentence structures in the analyzed prose texts for children by Branko Ćopić showed that different types of repetition of syntactically similar words represent a stylistic constant on which the writer often builds his descriptions. Dominant forms of figurative accumulation are semantic-figurative cumulation created as an accumulation of linguistic units referring to the "same thing". Cumulations of this type on the structural level are characterized by coordination and homofunctionality, and on the semantic level, coordinated units establish concordance in referents. Semantic-figurative type of accumulation in Ćopić is very often realized as multiple stiletic forms due to interference with gradation or hyperbole. The figurativeness of cumulative constructions that are stylistically refined by gradation and hyperbolization stems from their structural-semantic ambivalence of the sequence, i.e. from the contrast of its structural openness and semantic closure. Such cumulative sequences abound in details, and Ćopić also uses them to ornament his speech.

Key words: expressiveness, accumulation, figurativeness, gradation, syntactic repetition.